Bírálat Vörösmarty Gyöngyi doktori művéről

1. A doktori mű témája, felépítése és általános értékelése

Vörösmarty Gyöngyi doktori művének központi kérdése, hogy miként változnak a gazdálkodó szervezetek beszerzési tevékenységéhez kapcsolódó etikai problémák a 2020-as évek elejét jellemző gyors gazdasági, geopolitikai, ellátási és technológiai változások közepette. A jelölt a beszerzést nem pusztán operatív vállalati funkcióként kezeli, hanem olyan összetett szervezeti tevékenységként, amelyben a szervezeti értékek, a szabályozás, a beszállítói kapcsolatok, a fenntarthatósági elvárások és az érintetti legitimáció egyszerre jelennek meg.

A témaválasztást időszerűnek és tudományosan indokoltnak tartom. A beszerzési etika hagyományos kérdései – korrupció, ajándékok, összeférhetetlenség, információkezelés vagy a beszállítókkal szembeni méltányosság – az elmúlt években új problémákkal egészültek ki. A Covid–19 járvány, a geopolitikai konfliktusok és szankciók, az ellátási hiányok és az infláció több piacon megváltoztatták a vevők és beszállítók közötti erőviszonyokat. Ezzel párhuzamosan az ESG- és fenntarthatósági követelmények egyre inkább kiterjednek a teljes beszállítói láncra, míg a digitalizáció, az adatbiztonság és a mesterséges intelligencia új etikai kockázatokat teremt.

A doktori mű egyik alapvető erényének tartom, hogy e kérdéseket nem normatív problémakatalógusként, hanem dinamikusan változó szervezeti és piaci rendszerként vizsgálja.

Az értekezés 212 PDF-oldal terjedelmű, hat számozott főfejezetből áll, 13 ábrát, 28 táblázatot és két mellékletet tartalmaz. A 27 oldalas irodalomjegyzék gépi számlálás alapján 467 bibliográfiai tételt foglal magában. Ez önmagában is jelzi a feldolgozott szakirodalom jelentős terjedelmét.

A mű gondolatmenete a fogalmi és elméleti megalapozástól a szakirodalom rendszerezésén keresztül vezet az empirikus vizsgálatokhoz, majd az eredmények integrálásához és a tézisek megfogalmazásához. A tanulmányalapú felépítés előnye, hogy az egyes kutatási egységek önálló módszertani és részben publikációs validációval rendelkeznek. Ugyanakkor e szerkezet természetes kockázata az ismétlődés, illetve az, hogy a heterogén vizsgálatok közös elméleti hozadéka csak az összegző részekben válik teljesen láthatóvá. Emiatt a mű egészének megítélésében fontos kérdés, hogy az egyes kutatási kérdésekre adott válaszok mennyiben állnak össze egységes magyarázó keretté.

2. Kutatási kérdések és módszertani megközelítés

A doktori mű egyik jelentős erőssége a módszertani pluralizmus. A jelölt öt, önállóan is közölt vagy közlésre elfogadott vizsgálat eredményeit kapcsolja össze: szakirodalmi áttekintést, kérdőíves kutatást, Delphi-vizsgálatot, szakértői workshopot, valamint beszállítói magatartási kódexek tartalomelemzését.

A kutatási program négy nagyobb kérdéskör köré szerveződik: a változó gazdasági környezet hatása a beszerzési etikai problémákra; az etika és a fenntarthatóság kapcsolata; az etikus magatartást és annak észlelését alakító tényezők; valamint az etikus működést támogató irányítási mechanizmusok szerepe.

A szakirodalmi áttekintés 605 induló rekordból végül 120, 2000 és 2023 között megjelent Scopus-tanulmányt elemez. A kérdőíves kutatás 157 értékelhető válaszra épül. A 36 kétes beszerzési gyakorlat faktorelemzése hat faktort azonosít, amelyek együttesen a variancia 65,9%-át magyarázzák; a KMO =

0,915 érték jó mintamegfelelőséget jelez. A Delphi-vizsgálat 30, legalább tízéves szakmai tapasztalattal rendelkező szakembert von be, ezt egy 11 fős szakértői workshop egészíti ki. A beszállítói magatartási kódexek vizsgálata 67, négy különböző iparágból származó, nyilvánosan hozzáférhető dokumentumra terjed ki.

A különböző módszerek összekapcsolását a mű egyik legfontosabb módszertani erősségének tartom. A kvantitatív, kvalitatív, szakértői és dokumentumelemzési bizonyítékok egymást kiegészítve teszik lehetővé a vizsgált jelenség többoldalú megközelítését. Különösen értékes a gyakorlati szakértői tudás intenzív bevonása.

A módszertani erősségek mellett néhány korlátot is szükséges kiemelni. A 157 fős kérdőíves minta nem reprezentatív; a vállalati beszerzés túlsúlya és a tapasztalt szakemberek magas aránya korlátozza az eredmények teljes populációra történő kiterjesztését. Az önbevalláson alapuló etikai kutatásokban felmerül a társadalmi kívánatosság torzító hatása. A keresztmetszeti adatok elsősorban összefüggések kimutatására alkalmasak, oksági kapcsolatok megállapítására korlátozottan. A kódexvizsgálat nyilvánosan hozzáférhető dokumentumokra épül, így a minta a nagyobb és transzparensebb vállalatok irányába torzulhat; továbbá a deklarált elvárások nem azonosak azok tényleges végrehajtásával.

3. A jelölt tudományos hozzájárulása

3.1. A beszerzési etika dinamikus értelmezése

A jelölt egyik fontos eredménye annak bemutatása, hogy a beszerzési etikai problémák köre és relatív súlya a gazdasági és piaci erőviszonyokkal együtt változik. Hiányhelyzetben csökkenhet a klasszikus vevői erőfölénnyel való visszaélés jelentősége, miközben előtérbe kerülhet a beszállítók vagy kapcsolt szereplők etikátlan magatartása, az információ-visszatartás, az ellátási lánc átláthatóságának hiánya, az adatbiztonság és a szakmai kompetencia kérdése. Ezt fontos korrekciónak tartom azokhoz a statikus megközelítésekhez képest, amelyek a beszerzési etikai problémákat stabil vevő–szállító erőviszonyok mellett értelmezik.

3.2. Az etika és a fenntarthatóság kapcsolatának árnyalása

A kutatás szerint a beszerzési etikával különösen szoros kapcsolatot mutat a fenntarthatóság társadalmi dimenziója: a tisztességes munkakörülmények, az emberi jogok, a méltányos kereskedelem és a diszkrimináció kérdései. A környezeti dimenzió ezzel szemben gyakrabban jelenik meg technikai, szabványosítási vagy szabályozási problémaként. Ez az eredmény árnyalja azt a gyakorlatot, amely az ESG különböző elemeit azonos logika szerint kezeli.

3.3. Az etikus beszerzési magatartást alakító tényezők rendszerezése

A jelölt összegyűjti és rendszerezi az etikus beszerzési magatartást befolyásoló egyéni, vezetői, szervezeti és környezeti tényezőket. Különösen érdekes eredmény, hogy dinamikusan változó helyzetekben felértékelődhet a beszerző és a vezető értékrendje. Az etikai problémák észlelésében a szervezet mérete, a szervezeten belüli tapasztalat és az etikai kérdések szervezeti prioritása hangsúlyosnak bizonyul, míg a képzések önálló magyarázó ereje gyengébb.

3.4. Irányítás, transzparencia és legitimáció

A kutatás további fontos eredménye, hogy gazdasági változások és ellátási problémák idején az informális etikai kultúra és a beszerzés professzionális kontrollrendszere bizonyos esetekben hatásosabban támogathatja az etikai problémák kezelését, mint a formális szabályok önmagukban.

Különösen érdekes a beszállítói magatartási kódexek értelmezése: a jelölt ezeket nem egyszerű megfelelési dokumentumként kezeli, hanem irányítási, kommunikációs és legitimációs eszközként.

A négy eredménycsoport összességében túlmutat az etikai problémák katalógusszerű azonosításán. A mű olyan kontextuális értelmezést kínál, amelyben a piaci erőviszonyok, az intézményi környezet, a szervezeti kultúra és a beszállítói lánc irányítása kölcsönösen alakítják az etikai döntéseket. A doktori mű legerősebb tudományos eredményének a dinamikusan változó gazdasági környezet és a beszerzési sajátosságok explicit beépítését, továbbá a kódexek transzparencia- és legitimációs funkciójának empirikus vizsgálatát tartom.

Ugyanakkor a tudományos újdonság pontosabb megítélése szempontjából hasznosnak tartanám világosabban elhatárolni, hogy az egyes tézisek közül melyek tekinthetők új elméleti konstrukciónak vagy új kapcsolat azonosításának, melyek új empirikus bizonyítéknak, és melyek a meglévő szakirodalom magyarországi, illetve válságkörnyezetre történő kiterjesztésének.

4. A jelölt publikációs teljesítménye és a doktori művet megalapozó legfontosabb közlemények

A tézisfüzet 12, a doktori mű témájához kapcsolódó közleményt sorol fel a 2011 és 2025 közötti időszakból. Ezek közül 11 folyóiratcikk és egy nemzetközi könyvfejezet; nyolc angol, négy magyar nyelvű. Három publikáció egyszerzős, kilenc társszerzős. Különösen figyelemre méltó, hogy a jelölt 11 közleményben első szerző, és mindössze egy négyszerzős tanulmányban szerepel negyedik szerzőként. A szerzőségi szerkezet tehát tartós és döntően vezető kutatói szerepre utal.

A publikációs teljesítmény értékelésénél a közlemények számánál, illetve a közlési helyek bibliometriai besorolásánál fontosabbnak tartom azt, hogy mely munkák hordozzák a doktori mű lényegi tudományos eredményeit, és ezekben mi azonosítható a jelölt önálló hozzájárulásaként.

A doktori mű szempontjából négy publikációt tartok különösen meghatározónak. Az első Vörösmarty Gyöngyi 2023-as, egyszerzős „Ethics in purchasing and supply management - a literature review” című tanulmánya az International Journal of Integrated Supply Management folyóiratban. E munka jelentősége nem pusztán a korábbi szakirodalom összefoglalása: rendszerezi a beszerzési etika széttagolt kutatási mezőjét, azonosítja a fő témákat, elméleti kereteket és kutatási hiányokat, és közvetlen alapot teremt a doktori mű későbbi empirikus vizsgálataihoz. Mivel egyszerzős publikációról van szó, a koncepcionális keretezésben a jelölt önálló hozzájárulása közvetlenül azonosítható.

A második kulcspublikáció a Vörösmarty Gyöngyi és Tátrai Tünde által jegyzett, 2024-ben megjelent „A beszerzés etikai problémái és kihívásai a válság nyomán” című tanulmány a Vezetéstudomány/Budapest Management Review folyóiratban. Ez a doktori mű dinamikus beszerzésetikai tézisének közvetlen empirikus előzménye: azt vizsgálja, hogyan változnak a megkérdőjelezhető beszerzési gyakorlatok és etikai kihívások válság- és ellátási problémák közepette. Tudományos jelentőségét abban látom, hogy a klasszikus, vevői erőfölényt feltételező etikai keretet a megváltozott piaci erőviszonyok felől gondolja tovább.

A harmadik meghatározó közlemény a 2025-ös, egyszerzős „Supply chain transparency and governance in supplier codes of conduct” című, a Benchmarking: An International Journal folyóiratban közlésre elfogadott tanulmány. Ez a doktori mű egyik leginkább önálló és továbbfejleszthető eredményét hordozza: a beszállítói magatartási kódexeket nem pusztán compliance-dokumentumként, hanem az ellátási lánc irányításának, a transzparenciának, a kommunikációnak és

a legitimációnak az eszközeként értelmezi. A tartalom, a frissítés, a szabványi és jogi hivatkozások, valamint az albeszállítói lánc felé történő továbbadás együttes vizsgálata további empirikus kutatások alapjául is szolgálhat.

Negyedikként a Vörösmarty Gyöngyi és Tátrai Tünde által jegyzett, 2025-ben megjelent „Responses to economic challenges - the preferences and reputation of market players in public procurement" című tanulmányt emelem ki az International Journal of Procurement Management folyóiratból. Ez a közbeszerzési környezet sajátosságain keresztül járul hozzá annak megértéséhez, hogy az eltérő szabályozási és irányítási mechanizmusok miként befolyásolják a piaci szereplők viselkedését, reputációját és a válsághelyzetekre adott válaszokat. A doktori műben ez fontos ellenpontot képez a vállalati beszerzéssel szemben, és erősíti az irányítási mechanizmusokra vonatkozó téziseket.

A további közlemények – különösen a fenntartható és zöld beszerzésről, a vállalatméret hatásáról, a köz- és magánszféra zöld beszerzésének összevetéséről, valamint a rövid ellátási láncokról szóló munkák – fontos előzményként mutatják, hogyan alakult ki fokozatosan az a kutatási program, amelyben az etika, a fenntarthatóság, a szervezeti sajátosságok és az ellátási lánc irányítása egyre szorosabban összekapcsolódik.

E közlemények együttes értékelése alapján a publikációs teljesítmény legfontosabb erősségét nem önmagában a publikációk számában látom, hanem abban, hogy felismerhető, több lépcsőben fejlődő kutatási programot dokumentálnak. A jelölt önálló tudományos hozzájárulásának megítélésében a három egyszerzős közlemény, valamint a 12 kapcsolódó publikációból 11-ben betöltött első szerzői szerep együttesen különösen fontos.

A közlési helyek bibliometriai jellemzőit kiegészítő információnak tekintem. A rendelkezésre álló 2025-ös adatok alapján a Cleaner Logistics and Supply Chain és a Benchmarking: An International Journal az ABDC 2025 listán B, a Supply Chain Forum C besorolású. Ezek a mutatók a nemzetközi láthatóságról adnak információt, de nem tekintem őket az egyes publikációk tudományos minősége helyettesítő mérőszámának. A doktori teljesítmény szempontjából lényegesebb a munkák tartalmi hozzájárulása, a doktori tézisek megalapozásában játszott szerepük, a jelölt önálló kutatói hozzájárulása és a kutatási program koherenciája.

5. A kutatási eredmények gyakorlati alkalmazhatósága

A doktori mű egyik határozott erőssége a gyakorlati alkalmazhatóság. A kutatási eredmények több ponton közvetlenül lefordíthatók beszerzési irányítási, képzési, kockázatkezelési és beszállítói kommunikációs megoldásokra.

A vezetés és az etikai kultúra szempontjából a kutatás arra hívja fel a figyelmet, hogy a formális szabályok mellett a vezetői példamutatás, a nyílt dilemmamegbeszélés és a szakmai felhatalmazás is meghatározó. Ennek jelentősége különösen válsághelyzetben nő meg, amikor a döntéshozók olyan helyzetekkel találkozhatnak, amelyekre nincs előzetesen kialakított részletes szabály.

A beszerzés korai bevonása az ellátási, szerződéses és reputációs döntésekbe, a kategóriamenedzsment, a beszállítói kockázatkezelés és a megfelelő felsővezetői kapcsolódás nemcsak gazdasági, hanem etikai védőhálót is teremthet. Indokolt lehet olyan válság- és hiányhelyzeti protokollok kialakítása is, amelyek előzetesen rendezik a beszállítói erőfölény, a sürgős egyforrású beszerzés, az információmegosztás, a szankciók, az adatbiztonság és az ellátásbiztonság–méltányosság konfliktusának kezelését.

Értékes gyakorlati következtetés az is, hogy a kontrollrendszereket a szervezet méretéhez és érettségéhez kell igazítani. A képzés területén az általános etikai tréningeknél hatásosabbak lehetnek a szerep- és helyzetspecifikus esetek, válságszimulációk, mentorálás és a különböző típusú tapasztalatok tudatos megosztása.

A beszállítói kódexekkel kapcsolatban fontos következtetés, hogy azokat nem elegendő elkészíteni és nyilvánosságra hozni. Rendszeres frissítésre, iparági adaptációra, a többszintű beszállítói láncban történő továbbadásra és lehetőség szerint auditálható végrehajtási mechanizmusokra van szükség. A mű eredményeiből jól kialakítható lenne egy beszerzési etikai önértékelési rendszer is.

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a mű eredményei elsősorban diagnosztikai és tervezési keretet kínálnak. Nem minden következtetés tekinthető empirikusan validált beavatkozási receptnek; a gyakorlati alkalmazáshoz szervezetspecifikus kockázatfelmérésre, felelősségi rendre, megfelelő mérőszámokra és utókövetésre van szükség.

6. Összegző értékelés és a jelölthöz intézett kérdések

Vörösmarty Gyöngyi doktori műve időszerű, szakmailag jelentős és koherens kutatási program eredménye. Kiemelt értékének tartom, hogy a beszerzési etika kérdését nem statikus problémakatalógusként kezeli, hanem a gazdasági környezet, a piaci erőviszonyok, az ellátásbiztonság, a szervezeti kultúra, a fenntarthatósági követelmények és a beszállítói lánc irányításának kölcsönhatásában vizsgálja. A munka ezzel érdemi kapcsolatot teremt a beszerzésmenedzsment és az üzleti etika részben elkülönülten fejlődött szakirodalma között.

A doktori mű fontos erőssége a módszertani sokszínűség. A szakirodalmi áttekintés, a kérdőíves felmérés, a Delphi-vizsgálat, a szakértői workshop és a beszállítói magatartási kódexek elemzése eltérő nézőpontokból vizsgálja ugyanazt az összetett kutatási problémát. Ez a trianguláció növeli az eredmények meggyőző erejét, még akkor is, ha az egyes vizsgálatok korlátozzák bizonyos következtetések általánosíthatóságát.

A jelölt önálló tudományos hozzájárulását egyértelműen azonosíthatónak tartom. Különösen értékes a beszerzési etikai problémák dinamikus, a változó piaci erőviszonyokat figyelembe vevő értelmezése; az etika és fenntarthatóság kapcsolatának árnyalt vizsgálata; az etikus beszerzési magatartást befolyásoló tényezők rendszerezése; valamint a beszállítói magatartási kódexek irányítási, transzparencia- és legitimációs szerepének elemzése.

A publikációs háttér értékelésében elsősorban ezeknek az eredményeknek a fokozatos kialakulását tartom fontosnak. A közleményekből hosszabb időszakon keresztül épülő, tematikailag koherens kutatási program rajzolódik ki. A három egyszerzős munka és a 12 publikációból 11-ben betöltött első szerzői szerep együttesen erős bizonyítékot szolgáltat a jelölt önálló és meghatározó kutatói hozzájárulására.

A fenti pozitív értékelés mellett az alábbi kérdéseket szeretném a jelöltnek feltenni.

1. Tudományos újdonság és nemzetközi hozzájárulás

A doktori mű tézisei közül melyeket tekinti a jelölt új elméleti konstrukciónak vagy korábban nem azonosított összefüggésnek, melyeket új empirikus bizonyítéknak, és melyek tekinthetők a meglévő nemzetközi szakirodalom magyarországi, illetve válságkörnyezeti kiterjesztésének? Ehhez kapcsolódóan kérem, hogy ne folyóiratok vagy bibliometriai mutatók, hanem tartalmi hozzájárulás alapján nevezze meg azt a három saját publikációját, amelyet a doktori mű szempontjából a legfontosabbnak tart, és röviden indokolja választását.

2. Az öt vizsgálat integrációja

Ha az öt kutatás eredményeit egyetlen elméleti modellben vagy magyarázó keretben kellene összefoglalni, melyek lennének annak legfontosabb elemei és kapcsolatai? Mi az a tudományos többlet, amelyet a doktori mű egésze nyújt az alapjául szolgáló különálló publikációk összességéhez képest?

3. Az eredmények általánosíthatósága

A kutatások jelentős része magyarországi szervezeti és intézményi környezetben készült. Mely eredményeket tekinti a jelölt általános, országtól és intézményi környezettől viszonylag független összefüggésnek, és melyek lehetnek sajátosan a magyar gazdasági, szabályozási vagy beszerzési környezet következményei? Milyen nemzetközi összehasonlító kutatással lehetne ezt empirikusan ellenőrizni?

4. Formális és informális etikai kontrollok

A mű egyik érdekes következtetése, hogy bizonyos helyzetekben az informális etikai kultúra, a vezetői példamutatás és a beszerzési professzionalizmus hatásosabb lehet a formális szabályoknál. Milyen feltételek mellett tekinthető ez az összefüggés érvényesnek? Befolyásolja-e ezt a szervezet mérete, érettsége, szabályozási környezete vagy az adott válság jellege? Hol van az a pont, ahol az informális kontroll már nem helyettesítheti a formalizált szabályozást és ellenőrzést?

5. A beszállítói kódexek deklarált és tényleges hatása

A beszállítói kódexek vizsgálata szükségképpen az írott és nyilvánosan hozzáférhető dokumentumokra épül. Milyen további empirikus kutatási módszerrel lehetne megvizsgálni, hogy a kódexek tartalma, aktualitása és transzparenciája ténylegesen befolyásolja-e a beszállítók magatartását és az ellátási lánc etikai teljesítményét? Milyen eredménymutatókkal lehetne a kódexek tényleges hatását mérni?

E kérdések és a bírálatban megfogalmazott fenntartások nem kérdőjelezik meg a doktori mű tudományos értékét. Elsősorban az eredmények pontosabb értelmezésére, érvényességi tartományuk meghatározására és a kutatási program további fejlesztési lehetőségeire irányulnak.

7. Végső állásfoglalás

Összességében Vörösmarty Gyöngyi doktori művét jelentős, önálló tudományos teljesítménynek tartom. A mű időszerű és releváns kutatási kérdéseket vizsgál, széles szakirodalmi háttérre támaszkodik, módszertanilag sokszínű, és több világosan azonosítható tudományos eredményt mutat fel.

A doktori teljesítmény megítélésében különösen fontosnak tartom, hogy az értekezés mögött nem egymástól független publikációk halmaza, hanem hosszabb időszakon keresztül következetesen épített kutatási program áll. A publikációk tartalmi egymásra épülése, a jelölt meghatározó szerzői szerepe, az egyszerzős munkák, valamint az eredmények doktori műben történő szintézise együttesen megfelelően dokumentálják az önálló és tartós tudományos munkásságot.

A közlési helyek nemzetközi láthatóságát és bibliometriai jellemzőit releváns kiegészítő információnak tartom, de a doktori teljesítmény minőségét elsősorban nem ezekből, hanem a bemutatott tudományos eredmények eredetiségéből, megalapozottságából, koherenciájából és a szakirodalomhoz való hozzájárulásából vezetem le.

Mindezek alapján Vörösmarty Gyöngyi doktori művének tudományos eredményeit elegendőnek tartom az MTA doktora cím megszerzéséhez. Javaslom az értekezés nyilvános vitára bocsátását, és sikeres nyilvános védés esetén támogatom Vörösmarty Gyöngyi számára az MTA doktora cím odaítélését.

Budapest, 2026. 10. 06.

Vastag Gyula

Egyetemi tanár, az MTA Doktora